

1892] // *Trudy fiziko-khimicheskoy sekti obshchestva opytnykh nauk pri Imperatorskom Khar'kovskom universitete*. Kharkiv: Tipografiya Adol'fa Darre., 1894. S. 5 [in Russian].

5. Adreasov, L.M. (1951). *Kratkiy istoricheskiy ichek deyatelnosti Fiziko-Khimicheskogo obshchestva pri Khar'kovskom universitete v 1872-1916 gg.* [A brief historical sketch of the activities of the Physico-Chemical Society at the Kharkov University in 1872-1916] // *Tezisy dokladov na Vtorom soveshchanii po istorii otechestvennoy khimii*, Leningrad, Moskva, S.40 [in Russian].

6. Andreasov, L. M. (1954). *Zhizn' i deyatelnost' professora I. P. Osipova* [The life and work of Professor I. P. Osipov] // *Trudy nauchno-issledovatel'skogo instituta khimii i khimicheskogo fakul'teta Khar'kovskogo gos. un-ta im. A. M. Gor'kogo*. Kharkiv: Izd.KhGU, S. 261–265 [in Russian].

7. *Fiziko-matematicheskii fakul'tet Khar'kovskogo universiteta za pervye sto let ego sushchestvovaniya. (1805 – 1905)* [Faculty of Physics and Mathematics of Kharkov University in the first hundred years of its existence (1805-1905)] / Pod red. prof. I. P. Osipova i prof. D.I. Bagaley. Kharkiv: Izdatel'stvo universiteta. Tip. A. Darre, 1908. 248 s. [in Russian].

Одержано 02.12.2018.

УДК 502.13:929 Ніколаєв

Коцур Роман,

викладач кафедри загальної історії,
правознавства та методик навчання
kafedra_kiu@urk.net

<https://orcid.org/0000-0002-0908-4701>

Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія
Сковороди», вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл.,
Україна, 08401

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3567-2018-44-196-202>

Kotsur Roman,

a lecturer of Department of General History,
Methodology and Teaching Methods
kafedra_kiu@urk.net

<https://orcid.org/0000-0002-0908-4701>

Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University, 30,
Sukhomlynsky Str., PereiaslavKhmelnyskyi,
Kyiv region, Ukraine, 08401

ПРИРОДООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА В.Ф. НІКОЛАЄВА НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ДЕЯКІ ШРИХИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БІОГРАФІЇ

У запропонованій статті розкривається формування наукових поглядів професора В.Ф. Ніколаєва в галузі охорони природи в перші десятиліття ХХ ст. Важливу роль у становленні вченого відіграло Полтавське товариство любителів природи, засноване в березні 1918 року за ініціативою академіка В.І. Вернадського. До складу товариства входило 119 членів, серед них – ентомолог Д.О. Оглоблін, учений-агроном С.Ф. Третьяков, археолог В.М. Щербаківський, літератор С.В. Короленко та ін. В.Ф. Ніколаєв виконував обов'язки секретаря товариства, систематично виступав з науковими доповідями, брав активну участь у нарадах дослідників природи України. Товариство підготувало матеріали з охорони дев'яти пам'яток природи Полтавщини. В.Ф. Ніколаєв очолював комітет з охорони пам'яток старовини, мистецтва й природи Полтавщини.

В.Ф. Ніколаєв започаткував розробку української наукової термінології з природознавства. Ученим було розроблено і запроваджено анкету щодо назв комах,

птахів, риб, ссавців у різних повітах Полтавської губернії, зіставлено з назвами попередніх століть.

У 1920 р. Термінологічною комісією Відділу природничих наук Українського наукового товариства було видано перший том узагальнюючих «Матеріалів до української природничої термінології та номенклатури».

Ключові слова: *Наукове товариство, охорона природи, природнича термінологія, музей, флора і фауна, заповідники, пам'ятники природи.*

PROFESSOR V.F. NIKOLAIEV'S ENVIRONMENTAL PROTECTION ACTIVITIES IN THE EARLY 20th CENTURY: SOME OUTLINES OF HIS INTELLECTUAL BIOGRAPHY

The proposed article shows the ways Professor V.F. Nikolaiev's scientific views in the field of environmental protection were formed in the first decades of the 20th century. Poltava Nature Lovers Society, founded in March 1918 by the initiative of Academician V.I. Vernadskyi, played an important role in his formation as a scientist. There were 119 members in the society – entomologist D.O. Ohloblin, scientist agronomist S.F. Tretiakov, archaeologist V.M. Shcherbakivsky, writer S.V. Korolenko and others. V.F. Nikolaiev served as a secretary of the society, systematically made scientific reports, and actively participated in meetings of scientists of Ukraine. The society prepared materials for the protection of nine natural monuments in Poltava region. V.F. Nikolaiev was the head of Ancient Monuments, Art and Nature Protection Committee in Poltava region.

V.F. Nikolayev was the founder of the Ukrainian scientific terminology of Nature Studies. The researcher developed and implemented a questionnaire about names of insects, birds, fish and mammals in various districts of Poltava region compared with the names of previous centuries.

In 1920 Terminology Committee of the Department of Natural Sciences of the Ukrainian Scientific Society published the first volume of generalised «Materials to the Ukrainian natural terminology and nomenclature.»

Key words: *Scientific Society, nature protection, natural terminology, museum, flora and fauna, national parks, natural monuments.*

Інтелектуальна історія України – важливий складник національної та європейської історії. Повернення до вітчизняного наукового простору забутих імен талановитих учених, які відіграли помітну роль у розвитку природоохоронної справи на різних етапах історичного поступу актуалізується в наш час великих екологічних планетарних змін. До когорти багатогранних учених вітчизняного соціокультурного, інтелектуального простору відноситься професор В.Ф. Ніколаєв.

Валентин Федорович Ніколаєв народився 8 серпня (за старим стилем 26 липня) 1889 р. у м. Слов'янськ Харківської губернії (нині Донецька область) у родині провізора. Закінчив Бахмутську гімназію і продовжив навчання у 1-й Харківській класичній гімназії, під час якого проживав у сім'ї товариша голови губернського суду Ф.І. Власівського. За спогадами вченого, саме захоплення господаря квітникарством в прибудинковій оранжерейі сприяли зародженню його зацікавленості до ботаніки.

У даному огляді автор розкриває маловідомі сторінки інтелектуальної біографії професора В.Ф. Ніколаєва в царині природоохоронної справи переважно на теренах Полтавської губернії початку ХХІ ст.

Окреслена проблематика вже стала предметом уваги дослідників В.Є. Борейка [3], Т.П. Гармаш [4], В.М. Самородова [2] та ін. Водночас вона потребує подальших наукових розвідок під кутом зору формування професійної, наукової, соціокультурної біографії вченого на тлі викликів початку ХХ ст.

Під час навчання в гімназії В.Ф. Ніколаєв проявляв сумлінність до вивчення природничих наук, опановував «Естественную историю мировоззрения» Е. Геккеля, «Дарвінізм» А. Уоллеса, «Любовь к природе» В. Бельше, «Инстинкт и нравы насекомых» Ж.А. Фабра.

Серед чинників формування наукових зацікавлень молодого науковця було його знайомство у 1908 р. з відомим ботаником, знавцем флори Кавказу Ю.М. Вороновим під час канікул в околиці Тифлісу (нині м. Тбілісі, Грузія). Саме він запропонував В.Ф. Ніколаєву збирати для місцевого ботанічного саду гербарій вищих рослин та лишайників. У результаті кропіткої діяльності молодий науковець зібрав і передав установі понад 500 гербарних аркушів, за що й отримав подяку керівництва саду. Саме тоді сформувалась у нього педантичність у дослідженнях та загартованість до тривалих екскурсій [3].

Після закінчення гімназії майбутній вчений планував продовжити навчання в Фрейбурзькій гірничій академії в Німеччині, але смерть батька змусила змінити плани. У 1909 р. він вступив до Імператорського Харківського університету на природниче відділення фізико-математичного факультету. У цей час в закладі працювали видатні вчені-ботаніки: В.І. Талієв – автор підручників з ботаніки та визначників рослин Європейської частини СРСР; В.М. Арнольд – автор першого російського підручника з альгології; фізіолог і біохімік рослин В.К. Залеський; зоолог і палеонтолог П.П. Сушкін; геолог Д.М. Соболев; професор А.М. Краснов та ін. Навчаючись в університеті, В.Ф. Ніколаєв здійснював активну громадську діяльність, був членом різноманітних суспільних організацій, зокрема «Товариства природників», «Харківського земляцтва», «Гуртка любителів природи», головував на таємних студентських зібраннях. Під час одного з них у 1912 р. його затримано поліцією й відправлено до Харківського централу, але через відсутність реальних звинувачень через 5 днів звільнено.

У період канікул він працював практикантом у Полтавському природничо-історичному музеї (нині Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського), яким завідував його брат Микола. А в 1916 – 1923 рр. В.Ф. Ніколаєв сам очолював цей заклад [3].

У 1918 – 1928 рр. створюється низка товариств любителів (аматорів) природи – Харківське, Кримське, Полтавське. Біля витоків останнього стояв активний поборник природоохоронної справи в Україні Валентин Федорович Ніколаєв (1889 – 1973).

Полтавське товариство любителів природи було засноване в березні 1918 р. при Полтавському народному природничо-історичному музеї (нині Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського), завідувачем якого став В.Ф. Ніколаєв [1]. Установа стала осередком науково-дослідної та освітньої роботи. Природничо-історичний музей брав участь у практичних природоохоронних заходах земства: залісненні рухомих пісків, переоцінці земель, створенні в Петровському парку ботанічного саду тощо. За пропозицією музею земство на початку ХХ ст. порушило питання про створення заповідників, охорону окремих видів рослин і тварин, які складали реліктову флору і фауну Полтавщини, поширювало ідеї охорони природи через друковані видання, лекції.

Ініціаторами створення Полтавського товариства любителів природи виступили вчений-енциклопедист, геолог, академік В.І. Вернадський, якого було обрано головою правління організації, та полтавський зоогеограф, орнітолог М.І. Гавриленко. Це культурно-освітнє та наукове товариство основним своїм завданням ставило дослідження природи краю та поширення знань серед населення [2, с. 92].

Статут Полтавського товариства любителів природи, розроблений В.І. Вернадським, був схвалений на засіданні товариства 18 березня 1918 р. і затверджений на загальних зборах 20 квітня 1918 р. Товариство нараховувало 119 членів. До складу товариства входили відомі вчені, освітяни, юристи, громадські діячі, земські службовці. Серед членів товариства слід назвати найактивніших: зоологів М.І. Гавриленка, О.Т. Булдовського; ентомологів М.А. Гроссгейма, О.В. Знаменського,

Д.О. Оглобліна; ботаніків М.Ф. Ніколаєва, В.Ф. Ніколаєва, Г.С. Оголевця, С.О. Іллічевського; фізика А.П. Шимкова; вчених-агрономів С.Ф. Третьякова, О.М. Соколовського, С.Д. Єлісарову; археологів М.Я. Рудинського, В.М. Щербаківського; юристів С.Д. Сакова, С.Г. Семенченка, Г.Г. Старицького; службовців губернського земства Я.К. Імшенецького, С.П. Панька, М.В. Рикліцького; освітян Н.О. Старицьку, П.Г. Голобородька, А.П. Залеського, М.Р. Рушковську; літераторів С.В. Короленко, Д.Й. Ярошевича [1].

У 1918 р. відбулось чотири засідання членів товариства – 18 березня, 20 квітня, 18 та 26 травня 1918 р. На зібраннях розглядалися питання щодо вивчення рослинного і тваринного світу, геологічних особливостей будови та залягання корисних копалин Полтавщини [1].

Того ж року В.Ф. Ніколаєва обрано секретарем товариства. Учений був найобізнанішим фахівцем із комплексного вивчення природи Полтавщини у першій половині ХХ ст. [2, с. 91]. Варто зауважити, що ще на Третьому лісовому з'їзді Полтавської губернії, який проходив у Полтаві з 1 по 3 липня 1917 р., В.Ф. Ніколаєв виступив із доповіддю «Про ліси Полтавської губернії». У ній були окреслені не тільки питання стану лісів, а й повної охорони деяких найбільш цікавих масивів та урочищ. Це також є прикладом того, що саме В.Ф. Ніколаєв першим підійшов до конкретизації заходів із заповідної справи, нового на той час напряму вітчизняної біологічної науки [2, с. 91].

В.Ф. Ніколаєв неодноразово виступав на засіданнях товариства, зокрема 18 березня 1918 р. з доповіддю «Вивченість Полтавської губернії в природничо-історичному відношенні» та 20 квітня – з доповіддю «Вивченість Полтавщини в ботанічному й зоологічному відношеннях». 14 квітня 1918 р. організував для членів товариства ботанічну екскурсію до монастирського лісу, розташованого на правому березі річки Ворскла, на північному сході від Полтави, біля Христо-Воздвиженського монастиря [3]. Водночас В.Ф. Ніколаєв опублікував в одній з полтавських газет статтю «Полтавское общество любителей природы» з метою залучення широких верств населення до співпраці. Матеріали з фонду Полтавського краєзнавчого музею дають підстави стверджувати, що науковці, викладачі природничих дисциплін зверталися до секретаря товариства для зарахування до лав товариства. Організація співпрацювала з іншими науковими осередками. Зокрема, Полтавське товариство «Просвіта» зверталось до них з проханням скласти програму та статут природничо-сільськогосподарського відділу Українського народного університету. Полтавське товариство сільського господарства надавало свої приміщення для засідань любителів природи [1].

3-6 серпня 1918 р. в м. Києві відбулася нарада дослідників природи України. На порядок денний засідання було поставлено доповіді В.Ф. Ніколаєва: 1) «Охорона пам'ятників природи на Полтавщині», яка викликала жвавий обмін думками; 2) «Роль і значення провінційних музеїв у справі пізнання свого краю», 3) «Робота над українською природничою термінологією в Полтаві». Ученим на заході запропоновано створення заповідної мережі Полтавщини, зокрема в Карлівському та Струківському степах відповідних заповідників, а також перетворення лісових масивів між Диканькою та Милорадовим в національний парк [2, с. 92].

Остання пропозиція В.Ф. Ніколаєва не була прийнята, адже за своєю сміливістю та оригінальністю не відповідала тодішнім уявленням про заповідні території. Її реалізація на Полтавщині здійснилась лише в ХХІ ст., що яскраво свідчить про те, що в царині заповідної справи В.Ф. Ніколаєв був далекоглядним науковцем. З першої його доповіді з'їзд прийняв резолюцію зробити заповідними Струківський та Карлівський степи на Костянтиноградщині, Кочубеївські ліси на Диканщині, сфагнове болото поблизу с. Коржі на Переяславщині, болото в заплаві р. Супій [2, с. 92].

30 березня 1919 р. В.Ф. Ніколаєв на засіданні товариства доповідав про охорону пам'яток природи Полтавщини та про підсумки роботи вже вищезгаданої наради [4, с. 135].

Ентузіастами товариства підготовлено матеріали з охорони дев'яти пам'яток природи Полтавщини, частина з яких завдяки їх старанням збережена до сьогодні. Полтавським красназничим музеєм, за підтримкою товариства, в 1918 – 1919 рр. було видано дві природоохоронні листівки і дві популярні брошури, одну з яких – І.А. Бризгаліна – «Охорона пам'яток природи на Україні», В.Ф. Ніколаєв спеціально переклав з російської на українську мову.

Полтавське товариство любителів природи функціонувало до березня 1919 р. З від'їздом з Полтави академіка В.І. Вернадського його діяльність поступово припинилась. Однак багато його членів продовжили громадську діяльність, зокрема, В.Ф. Ніколаєв очолив Комітет з охорони пам'яток старовини, мистецтва й природи Полтавщини, організовував експедиції в губернії з метою пошуку і збереження коштовностей і старожитностей поміщицьких садиб для музею.

Вагомий внесок професора В.Ф. Ніколаєва в розробку української наукової термінології з природознавства.

Відомо, що перші спроби систематичної термінологічної праці в Україні можна віднести до 80-90-х рр. XIX ст., коли галичани В. Левицький та І. Верхратський почали друкувати у «Записках Наукового Товариства імені Шевченка» невеликі словники термінів. З'ясовано, що до 1917 р. на Наддніпрянщині опрацьовували термінологію природничих наук переважно студентські організації, а також Термінологічна комісія Товариства шкільної освіти і Термінологічна комісія при Українському науковому товаристві (обидві під керівництвом Холодного П.), Ботанічний відділ Народного міністерства земельних справ Української Народної Республіки (очільник Яната О.А.), Технічно-І термінологічна Комісія при Департаменті професійної освіти Народного міністерства освіти Української Народної Республіки та інших державних установах. 11 серпня 1918 р. організовано провідний осередок Термінологічну комісію Природничої секції Українського наукового товариства, яка не лише розробляла наукову природничу термінологію, а й координувала цю роботу в Україні [3].

У 1918 р. завідувач Полтавського природничо-історичного музею (нині Полтавський красназничий музей імені Василя Кричевського), секретар Полтавського товариства любителів природи В.Ф. Ніколаєв видав «Матеріали до української наукової термінології по природознавству. Частина 1. Назви звірів, птахів, комах та інших животин». На цей час в цьому напрямі були опубліковані праці: І. Верхратського «Початки до уложення номенклатури і термінології природописної, народньої» (Львів, 1864-1872, 1879. ч. 1, 18с.; ч. 2, 40 с.; ч. 3, 23 с.; ч. 4, 23 с.; ч. 5, 40 с.; ч. 6, 24 с.) та «Спис ваяснійших виразів з руської ботанічної термінології і номенклатури з оглядом на шкільну науку в вищих класах гімназії» (Львів, 1892, 2 + 48 с.); А.С. Роговича «Опыт словаря народных названий растений Юго-Западной России, с некоторыми поверьями и рассказами о них» (Київ, 1874); Н. Сумцова «Малорусская географическая номенклатура» (Київ, Киевская Старина, 1886. 34 с.).

В.Ф. Ніколаєв розумів, що школа як найважливіша складова розвитку національної культури та національної самосвідомості, позбавлена найголовнішого – книги рідною мовою, яка була б зрозумілою дитині. Водночас автор-укладач указував на слабке знання української мови вчителями, які вчилися на «чужій» термінології. Вирішення цієї проблеми В.Ф. Ніколаєв вбачав у зібранні матеріалу з літератури, зокрема в сільській місцевості. Щодо новоствореної комісії з розробки природознавчої термінології, вчений відмічав її мляву роботу, яка згодом зовсім припинилася.

У першій частині «Матеріалів» В.Ф. Ніколаєва вміщено 802 назви, переважно – комах, птахів, риб і ссавців, зустрічаються і безхребетні. Збирати матеріал йому допомагали: О.Е. Андрієвський, І.О. Власенко, М.І. Гавриленко, К. Мощенко, П.І. Попов,

В. Щербаківський. Вчений розробив анкету, за якою матеріал було зібрано в Гадяцькому, Зіньківському, Золотоніському, Кобеляцькому, Конградському, Кременчуцькому, Лохвицькому, Лубенському, Миргородському, Переяславському, Пирятинському, Полтавському, Прилуцькому, Роменському та Хорольському повітах Полтавської губернії. Взято назви і Харківської, Подільської, Волинської, Чернігівської та Херсонської губерній. Використано 28 джерел літератури за 1874 – 1917 рр., переважно словники Б. Грінченка, М. Уманця та А. Спілки.

Вченим планувалося видати такі частини «Матеріалів до термінології»:

«Частина 2. Назви рослин.

Частина 3. Зоологічна термінологія.

Частина 4. Ботанична термінологія.

Частина 5. Географічна термінологія.

Частина 6. Фізична, хемічна та геологічна термінологія.

Частина 7. Загальна природознавча термінологія».

У 1920 р. Термінологічною комісією Відділу природничих наук Українського наукового товариства було видано перший том узагальнюючих «Матеріалів до української природничої термінології та номенклатури», куди було включено підрозділ «Назви звірів, комах та інших животин» (автори Шарлеманн М.В., Ніколаєв В.Ф.).

Таким чином, можна стверджувати, що В.Ф. Ніколаєв є одним із перших розробників української термінології з природознавства, яка була виконана спеціалізованою комісією і використана нею у подальшій фундаментальній роботі. Водночас завдяки активній роботі вченого в Полтавському товаристві любителів природи (1918 – 1919 рр.) було зроблено вагомий внесок у збереження пам'ятників природи шляхом створення національних природних парків – нового соціокультурного явища на теренах України перших десятиліть ХХ ст.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Документи з історії Центрального пролетарського музею Полтавщини: зб. док. / упорядн. О.Б. Супруненко; уклад., авт. публ., докум., прим.: С.Л. Кигим, Т.К. Кондратенко та ін. Полтава, 1993. 138 с.

2. Самородов В.М., Кигим С.Л. Постаті природознавства та музейництва Полтавщини (XIX – ХХ ст.). Полтав. держ. аграр. акад., Полтав. краєзнавчий музей ім. В. Кричевського. Полтава: Дивосвіт, 2016. 144 с.

3. Борецько В.Е. Словарь деятелей охраны природы: 2-е изд., доп. / Киев. еколог.-культур. центр; Центр охраны дикой природы. Київ, 2001. 521 с.

4. Гармаш Т.П. Розвиток охорони природи на Полтавщині (XIX – поч. ХХ ст.) / Акад. наук. вищ. освіти України; наук. ред. О.Я. Пилипчук. Київ, 2008. 183 с.

REFERENCES

1. *Dokumenty z istorii Tsentralnoho proletarskoho muzeiu Poltavshchyny: zb. dok. [Documents on the history of the Central Proletarian Museum of Poltava Region: Sb. dock.] / uporiadn. O.B. Suprunenko; uklad., avt. publ., dokum., prym.: S.L. Kyhym, T.K. Kondratenko ta in. Poltava, 1993. 138 s.*

2. Samorodov, V.M., Kyhym, S.L. (2016). *Postati pryrodoznavstva ta muzeinytstva Poltavshchyny (XIX – XX st.) [Natural Sciences and Museum of Poltava Region (XIX – XX centuries)]*. Poltav. derzh. ahrar. akad., Poltav. kraieznavchyi muzei im. V. Krychevskoho. Poltava: Dyvosvit, 144 s.

3. Boreyko, V.E. (2001). *Slovar' deyateley okhrany prirody [Dictionary of conservationists]: 2-e izd., dop. / Kiev. ekolog.-kul'tur. tsentr; Tsentr okhrany dikoy prirody. Kyiv, 521 s.*

4. Harmash, T.P. (2008). *Rozvytok okhorony pryrody na Poltavshchyni (XIX – poch. XX st.) [Development of nature conservation in Poltava region (XIX – early XX century)]* / Akad. nauk. vyshch. osvity Ukrainy; nauk. red. O.Ya. Pylypchuk. Kyiv, 183 s.

Одержано 24.09.2018.

УДК 001.891:631.1(477.53)«1950/1980»

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3567-2018-44-202-208>

Смірнова Богдана,

викладач кафедри іноземної філології,
перекладу та методики навчання

SmirnovaBO@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2442-8004>

Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені
Григорія Сковороди»,
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-
Хмельницький, Київська обл., Україна,
08401

Smirnova Bogdana,

Lecturer of Department of Foreign Philology,
Translation and Teaching Methods

SmirnovaBO@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2442-8004>

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University, 30,
Sukhomlynsky Str., Pereiaslav-Khmelnytskyi,
Kyiv region, Ukraine, 08401

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ ҐРУНТОЗАХИСНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА У ГОСПОДАРСТВАХ ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ В 1950-Х – 1980-Х РОКАХ

Встановлено, що у другій половині ХХ ст. ефективне застосування ґрунтозахисного землеробства у господарствах Полтавської області УРСР забезпечувало підвищення виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції та покращання екологічної безпеки країни. Визначено, що для підвищення ерозійної стійкості ґрунтів важливим було застосування безпліцевого обробітку ґрунту уперек схилів, ґрунтозахисних сівозмін з вирошуванням багаторічних трав та смуговим розміщенням сільськогосподарських культур, внесення органічних добрив.

Визначено, що для захисту ґрунтів від ерозії важливим було впровадження на схилах лукопасовищних та прифермських сівозмін із застосуванням черезсмужного обробітку ґрунту. З'ясовано велику роль, розробленої вченими науково-дослідних установ, ґрунтозахисної контурно-меліоративної системи землеробства, застосування якої забезпечило зменшення деградаційних ґрунтових процесів в УРСР.

Ключові слова: еволюція, розвиток, ґрунтозахисне землеробство, ґрунтозахисні сівозміни, багаторічні трави, протиерозійні заходи, господарства.

AN EVOLUTION OF APPLICATION OF PROTECTING SOIL AGRICULTURE IS IN ECONOMIES OF POLTAVA REGION IN 1950–1980 YEARS

It is set that in the second half of XX of century effective application of protecting soil agriculture in the economies of the Poltava area of UKRAINE provided the increase of production of high-quality agricultural goods and improvement of ecological safety of country. Certainly, that for the increase of erosive firmness of soils important was application of till of soil without shelves across slopes, protecting soil crop rotations with till of long-term herbares and band placing of agricultural cultures, bringing of organic fertilizers.